

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПISKA
до проекту Закону України
«Про внесення змін до статті 110 та 111 Сімейного кодексу України»

1. Обґрунтування необхідності прийняття проекту Закону

Сімейним кодексом України (далі - СК України) передбачений принцип добровільності шлюбу (стаття 24), що передбачає вільну волю особи як на вступ у шлюб, так і на подальше перебування у шлюбі. Незважаючи на це, СК України передбачає норми, які суперечать вищезазначеному принципу, що призводить до порушення прав людини, а також дискримінації.

Зокрема, у статті 110 СК України передбачено, що: «Позов про розірвання шлюбу не може бути пред'явлений протягом вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини, крім випадків, коли один із подружжя вчинив протиправну поведінку, яка містить ознаки кримінального правопорушення, щодо другого з подружжя або дитини».

Розірвання шлюбу у період вагітності, або коли дитині ще не виповнилося одного року, часто має важливе значення у сім'ях, де відбувається домашнє насильство, оскільки розірвання шлюбу є першим кроком для припинення насильства та захисту від насильства у майбутньому.

Статтею 110 СК України передбачено, що особа може звернутися із заявою про розірвання шлюбу у вищезазначені періоди лише у випадках, якщо щодо неї вчинено другим з подружжя протиправні дії, які містять ознаки кримінального правопорушення.

Проте у випадку домашнього насильства, суд може відмовити постраждалій особі не лише у розірванні шлюбу, але й у відкритті провадження у справі, навіть за наявності численних постанов про притягнення другого з подружжя до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства. Адже не у всіх справах, пов'язаних із домашнім насильством, одразу відкривається кримінальне провадження. Окрім того, особа повинна мати право на захист і за наявності першого випадку домашнього насильства не чекаючи вчинення проти неї злочину.

Так, в ухвалі Комінтернівського районного суду м. Харкова у справі № 641/8192/20 від 23.10.2020 року суд, вирішуючи питання про прийняття позовної заяви про розірвання шлюбу до розгляду, встановив, що позивач мотивує підстави позову протиправною поведінкою відповідача, яка містить ознаки кримінального правопорушення, на підтвердження якої надано Витяг з ЄРДР. Проте суд вважає, що з наданого Витягу з ЄРДР неможливо встановити, що протиправні дії відносно позивача були вчинені саме відповідачем, що не може вважатися винятковою підставою для розірвання шлюбу передбаченою ч. 2 ст. 110 СК України. Відтак суд вважав за необхідне залишити позовну заяву без руху та встановити

позивачу строк для усунення недоліків позову.

Така норма СК України призводить до того, що постраждала особа буде надалі перебувати під фізичним чи психологічним тиском кривдника, та буде продовжувати страждати від домашнього насильства. Таким чином, у сім'ях, де відбувається домашнє насильство, кожен із подружжя повинен мати право на розірвання таких відносин навіть за наявності лише ознак домашнього насильства, яке підпадає під ознаки адміністративного правопорушення.

Окрім того, норма статті 110 СК України суперечить принципу добровільності шлюбу, який передбачений у статті 24 СК України. Також дана норма суперечить Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

За час формального перебування у шлюбі сторони не можуть укласти шлюб з іншою особою, навіть якщо проживають уже з іншою сім'єю, не можуть купити майно, адже це може мати наслідком визнання цього майна спільним. Таке обмеження прав людини нічим не обґрунтоване та є неправомірним з точки зору Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та практики Європейського суду з прав людини.

Обмеження на розірвання шлюбу, які передбачені у нашому законодавстві відсутні у законодавстві країн Європи. Адже європейські країни дотримуються добровільності шлюбу як при його укладенні, так і при розірванні.

За 2020 рік у Єдиному державному реєстрі судових рішень нами було ідентифіковано 175 таких судових рішень.

Варто зазначити, що найчастіше сторони не звертаються до суду, а чекають поки дитині виповниться один рік.

У Єдиному державному реєстрі судових рішень ми можемо побачити справи, коли чоловік та дружина подають спільну заяву про розірвання шлюбу, бо ж ніхто з них не заперечує, але суд через імперативну норму закону, відмовляє у розірванні шлюбу.

В ухвалі Шевченківського районного суду м. Львова у справі N 466/5677/20 від 03.03.2020 року суддя встановив, що **сторони подали спільну заяву** про розірвання шлюбу, однак встановлено, що сторони звернулися до досягнення дитиною одnorічного віку, що унеможлиблює розлучення.

З ухвали Сихівського районного суду м. Львова у справі N 464/5979/19 від 30.08.2020 року вбачається, що **незважаючи на те, що обидві сторони не заперечували щодо розірвання шлюбу, суд закрит провадження з підстав того, що на час звернення позивача з позовом дитині ще не виповнився один рік, що унеможлиблює розлучення.**

В ухвалі Солом'янського районного суду м. Києва у справі 760/29028/19 від 27.02.2020 року вказано, що **позивач звернулася з**

позовом про розірвання шлюбу, перебуваючи на 22 тижні вагітності, відповідач не заперечував проти задоволення позову, зазначив, що він тривалий час не проживає із позивачем і вагітна вона не від нього. Водночас суд зауважує, що приписи ч. 2 ст. 110 СК України виключають провадження у справі за умови вагітності дружини. Факт вагітності дружини є безумовною підставою, яка унеможлиблює подальший розгляд справи.

Статтею 111 СК України передбачено: «Суд вживає заходів щодо примирення подружжя, якщо це не суперечить моральним засадам суспільства». Надання строків на примирення, особливо у справах, де одна зі сторін страждає від домашнього насильства, є порушенням прав людини, дискримінацією та може мати наслідком подальше вчинення домашнього насильства та настання тяжких наслідків, таких як завдання фізичної та психологічної шкоди одному з подружжя.

У судовій практиці ми спостерігаємо таку тенденцію: якщо один із подружжя заперечує проти розірвання шлюбу, зокрема у справах, пов'язаних із домашнім насильством, суд надає час на примирення, тим самим сприяючи подальшому продовженню насильства. Кривдники часто сприймають шлюб як право власності на жінку і відповідно право на контроль, примушування до виконання «шлюбних обов'язків» та інших форм насильства щодо неї, і саме тому категорично заперечують проти розірвання шлюбу та намагаються затягнути судовий розгляд.

Надаючи у таких випадках строк на примирення, суд не враховує, що відповідно до статті 56 СК України особа має право на припинення шлюбних відносин, а примушування до їх збереження, в тому числі примушування до статевого зв'язку за допомогою фізичного або психологічного насильства, є порушенням її права на свободу та особисту недоторканність і може мати наслідки, встановлені законом.

Відповідно до статті 111 СК України суд вживає заходів щодо примирення подружжя, якщо це не суперечить моральним засадам суспільства. Законами України¹ та міжнародними договорами визнано, що домашнє насильство є не тільки аморальною, але і протиправною поведінкою, за яку передбачена відповідальність, а держава має прямі зобов'язання забезпечити особі захист від такої поведінки, і, відповідно, призначення строку на примирення є порушенням цих зобов'язань держави.

2. Мета та завдання проекту Закону

Метою даного законопроекту є усунення перешкод у реалізації права на шлюб та права на його розірвання, що матиме наслідком в тому числі усунення порушення прав людини та випадків можливої дискримінації.

¹ Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», ст. 173-2 КУпАП, ст. 126-1 КК України.

Водночас, законопроект спрямований на попередження та захист осіб, які страждають від домашнього насильства.

3. Загальна характеристика та основні положення проекту Закону

Зазначеної мети планується досягти шляхом виключення частин другої, третьої, четвертої статті 110 СК України, які регулюють питання неможливості пред'явлення позову про розірвання шлюбу протягом вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини.

Також законопроектом пропонується доповнити статтю 111 СК України частиною другою: «У випадку коли причиною розірвання шлюбу є ознаки вчинення домашнього насильства, незалежно від результатів розгляду цивільних, кримінальних чи адміністративних справ щодо домашнього насильства, заходи, передбачені частиною першою цієї статті, судом не застосовуються».

4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

Основними нормативно-правовими актами, які регулюють відносини у цій сфері є Конституція України, Сімейний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

5. Фінансово-економічне обґрунтування проекту Закону

Реалізація Закону не потребує додаткових матеріальних та інших витрат з Державного та/або місцевих бюджетів.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття проекту Закону

Прийняття цього Закону усуне перешкоди у реалізації права особи на розірвання шлюбу, що, серед іншого, допоможе особі припинити домашнє насильство у випадках його наявності та захиститися від такого домашнього насильства .

Народні депутати України

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: БАРДІНА МАРИНА ОЛЕГІВНА
Сертифікат: 2B6C7DF9A3891DA104000000A4C04D0029C43B02
Дійсний до: 27.04.2022 23:59:59

Апарат Верховної Ради України
№ 61д9/1-2021/153648 від 11.05.2021

